

ELEMENTS OF STYLE

Niilo Jääskinen, OTT, julkisasiamies

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS TEKSTINÄ

EU-tuomioistuimen julkisasiamiehen (avocat général, advocate general) tehtävä on lainattu ranskalaisesta tuomioistuinperinteestä. Siellä ylimmissä tuomioistuimissa osa jäsenistä ei osallistu varsinaiseen tuomioneuvotteluun, mutta laatii ratkaisukokoonpanolle perustellun ja julkisen ratkaisuehdotuksen ennen päätöksentekoa.

EU-tuomioistuimeen tämä järjestelmä omaksuttiin tasapainottamaan julkisuusvajetta ja lisäämään tuomioiden ymmärrettävyyttä. EU-tuomioistuimessa tuomarit eivät voi julkistaa äänestyslauseuntojaan, ovat he sitten yhtä tai eri mieltä enemmistön kanssa. Tämän vuoksi tuomiot ovat joskus kompromisseja, jolloin asian kaikki näkökohdat eivät avaudu tuomioperusteluista. Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus on silloin välttämätön asian oikeudellisten kysymysten syvällisemmän ymmärtämisen kannalta.

Julkisasiamiehen tehtävänä on täysin puolueettomana ja riippumattomana esittää perusteltu ratkaisuehdotus asioissa, joihin liittyy uusia oikeuskysymyksiä. Toisin sanoen julkisasiamies neuvoo tuomareita. Samalla ratkaisuehdotuksen julkisuus antaa asianosaisille ja laajemmaltikin lakimiesyhteisölle mahdollisuuden ymmärtää asiaan liittyviä oikeudellisia näkökohtia ja argumentteja.

Oikeusteoreetikko Aulis Aarnio on opettanut, että juridinen argumentaatio on aina osoitettu jollekin auditoriolle. Julkisasiamiehellä on kaksi auditoriota: tuomarit ja EU-tuomioistuimen ulkopuolinen yleisö. Näiden tarpeet ja intressit eivät ole identtisiä, ja julkisasiamiehet joutuvat tasapainottelemaan niiden välillä.

Oma kantani on pitää EU-tuomioistuinta ensisijaisena auditoriona ja välttää siksi turhaa akateemisuutta lausunnoissani. EU-tuomioistuimen tuomareille on tärkeää, että julkisasiamiehen lausunto menee nopeasti asian ytimeen ja rakentuu niin pitkälle kuin mahdollista olemassa olevalle oikeuskäytännölle. Varsinkin vaikeammassa asioissa on kuitenkin välttämätöntä ottaa tutkimuksellisempi ote ja esimerkiksi analysoida tuomioistuimen oman oikeuskäytännön ja muiden sitovien oikeuslähteiden lisäksi myös doktriinia ja asiaan liittyviä reaalisia argumentteja.

Kuten kaikessa tuomioistuintyössä, julkisasiamiehellä on käytettävissään lukuisia asiakirjoja, joissa asiaan liittyvistä kysymyksistä keskustellaan. Näitä ovat ennen kaikkea vireillepanoasiakirjat (ennakkoratkaisupyynnö, kanne tai valitus), asianosaisten kirjelmät sekä komission, mahdollisesti muiden toimielinten ja asiaan osallistuvien jäsenvaltioiden kirjalliset huomiot. Lisäksi jokaisesta asiasta on esittelevän tuamarin laatima ja julkisasiamiehen tarkastama alustava kertomus (rapport préalable), joka laajuudeltaan ja sisällöltään vastaa suomalaisten ylimpien tuomioistuinten esittelymuistioita ilman ratkaisuosaa.

Julkisasiamiehen lausunto julistetaan tuomioistuimen istunnossa. Sitä ennen sen käy kielen-tarkastuksessa, muodollisessa tarkastuksessa, jossa erilaiset typografiset ja viittaustekniset seikat laitetaan kuntoon, ja lopuksi se käännetään muille EU-kielille. Yleensä nämä käännökset ovat saatavilla lausunnon julkistamispäivänä, mutta oikeudellisesti välttämätöntä on ainoas-taan, että lausunto ehditään kääntää oikeudenkäyntikielelle, jos julkisasiamies on käyttänyt jotain muuta kieltä.

Julkisasiamiehillä on periaatteessa oikeus kirjoittaa lausuntonsa millä tahansa EU:n virallisista kielistä, mutta tästä asiasta on ”herrasmiehsopimus”, joka rajoittaa kielet viiteen suurimpaan (ranska, englanti, saksa, espanja, italia). Näin vältetään välikielen käyttö lausuntoa käännet-täessä, koska kaikkien kielten kielipalvelut pystyvät suoraan kääntämään näistä lähdekielistä. Tämän vuoksi en ole käytännössä voinut laatia lausuntojani suomeksi.

Omat lausuntoni laadin pääosin ranskaksi. Ranska on teknisesti helpoin vaihtoehto, koska se on EU-tuomioistuimen sisäinen työkieli, jolle kaikki oikeudenkäyntiaineisto käännetään. (Esi-merkiksi jos asian oikeudenkäyntikieli on liettua ja Suomen hallitus esittää siinä kirjallisia huo-mautuksia, jotka ovat jäsenvaltion omalla kielellä eli suomeksi, tuomioistuimessa ne käännetään ranskaksi, jota kaikkien tuomarien ja julkisasiamiesten oletetaan ymmärtävän.) Ranskan käyttö omien lausuntojeni kielenä helpottaa siten huomattavasti käytännön työprosessiani. Tämän vuoksi englanniksi laadittuja on vain noin neljännes lausunnoistani.

Julkisasiamiehen lausunnon välttämättömiä sisällöllisiä elementtejä ovat johdanto, juridinen kehys (relevantti EU-oikeus, kansallinen oikeus ja mahdollisesti kansainvälinen oikeus), asiaa koskevat perustiedot (faktat ja oikeudenkäynti EU-tuomioistuimessa ja ennakkoratkaisuasioi-den kohdalla myös kansallisessa tuomioistuimessa), analyysi ja johtopäätökset. Lausuntojen pituus voi vaihdella huomattavastikin. Vuodesta 2012 julkisasiamiehet ovat noudattaneet her-rasmiehsopimusta, jonka mukaan kunkin lausuntojen pituuden liukuvan keskiarvon tulisi olla 40 käsikirjoitussivua. Tähän on päädytty sen vuoksi, että julkisasiamiehen lausunnot muodostavat merkittävän osan EU-tuomioistuimen käännskustannuksista.

Julkisasiamiehillä on kuten tuomareillakin kabinetti, jonka muodostavat neljä lakimiesavustajaa (référéndaire, legal secretary), kolme sihteeriä sekä yleensä yksi harjoittelija. Lakimiesavustajat selvittävät asiaan liittyviä oikeuskysymyksiä jutun asiakirjojen pohjalta sekä hankkivat tarvitta-via lisäselvityksiä oikeuskäytännöstä, jäsenvaltioiden kansallisesta oikeudesta ja doktriinista. Heidän tärkein tehtävänsä on kuitenkin laatia julkisasiamiehen ohjeiden mukaisesti lausuntojen luonnoksia. Julkisasiamiehen lausunnon laatiminen on tyypillistä prosessikirjoittamista, jossa yleensä tarvitaan lähemmäs kymmenen versiota ennen kuin teksti on valmis.

EU-tuomioistuimen julkisasiamiesten lausuntojen tyylistä on helposti havaittavissa heidän kan-sallinen ja ammatillinen taustansa ja persoonallisuutensa. Professoritaustainen julkisasiamies kirjoittaa eri tavalla kuin asianajajataustainen, ranskalaisen entisen korkea-arvoisen syyttäjän tyyli on erilainen kuin puolalaisen virkamiehen.

Omassa tyylissäni näkyy taustani suomalaisena lainvalmistelijana ja tuomarina. Pysin yksinkertaiseen, asialliseen ja ehkä jossain määrin persoonattomaankin tyyliin. Tosin päätin heti toimikauteni alussa, että olen ”minä” enkä ”me” eli kirjoitan ”minun mielestäni” enkä ”meidän mielestämme”. Lausuntojeni laatiminen on yhteistyötä lakimiesavustajan ja julkisasiamiehen välillä. Kun lausuntoa laaditaan ranskaksi, joudun taistelemaan lyhyiden virkkeiden puolesta, koska juridisessa ranskassa on luontevaa ilmaista pitkät ajatuksenkehittelyt pitkässä, mahdollisesti toista kymmentä lauseenvastiketta tai sivulauseetta käsittävässä virkkeessä. Englantilaisen juridiikan ongelmana on puolestaan ”legalese” eli juhlallisten, ylätyylisten ja maallikoille käsittämättömien käsitteiden ja sanojen viljely.

Olen työssäni havainnut, että erityinen oppineisuuden osoittaminen tai verbaalinen nokkeluus harvoin palvelee asiaa. Tämä ei kuitenkaan estä silloin tällöin lisäämästä lausuntoon jotain puhuttua juridiikan ulkopuolista huomiota tai sitaattia, jos se tuntuu sopivan asiayhteyteen. Tyyllillisesti pyrin suosimaan verbejä substantiivien sijaan ja poistamaan kaikki adjektiivit, jotka eivät ole välttämättömiä. Lausunnon lähestyessä viimeistä versiotaan pyrin noudattamaan vanhaa kirjoittajan ohjetta ”kill your darlings!” eli karsimaan kaiken ylimääräisen. Hämmästyttävän usein lausunnon käsikirjoituksesta pystyy viime metreillä leikkaamaan useita sivuja ja usein myös parantamaan dispositiota vaihtamalla lukujen tai kappaleiden järjestystä.

Juridisessa kirjoittamisessa teksti palvelee aina tiettyä tarkoitusta. Parhainkin sisältö menettää tehonsa, jos se ei noudata muotoa ja esitystapaa koskevia konventioita. Olen urani aikana kirjoittanut säädösehdotuksia, hallituksen esityksiä, valiokuntamietintöjä, tuomiota, julkisasiamiehen lausuntoja sekä akateemisia kirjoja ja artikkeleita. On selvää, että tiettyjen johdonmukaisuutta, selkeyttä ja kielellistä korrektiutta koskevien yleisten periaatteiden noudattaminen on välttämätöntä näissä kaikissa. Minusta on kuitenkin vaikeaa puhua oikeudellisesta kirjoittamisesta yhtenä blokkina, koska eri tekstilajien vaatimukset ovat niin toisistaan poikkeavia, ja omalla kohdallani myös kirjoittamisprosessi on erilainen.

Oikeustieteen opetuksessa olisi tärkeää kirjoituttaa opiskelijoilla mahdollisimman paljon ja tarkoitukseltaan erilaisia juridisia tekstejä. Tärkeintä olisi myös opettaa taitoa, jonka omalla kohdallani olen oppinut liian myöhään: se on kyky säälimättä karsia tarpeetonta tekstiä, vaikka olisi uhrannut sen kirjoittamiseen tunteja tai päiviä.